

V poslední části našeho sborníku jsme se pokusili spojit minulost se současností. Žáci vyšších ročníků se s tématem druhé světové války, holocaustu a koncentračních táborů seznámili mnohem širěji, než to vyžadují osnovy pro výuku dějepisu. Chtěli jsme, aby se zamysleli nad osudy mladých lidí, kterým válka hrozným způsobem zasáhla do života.



Purim v synagoze

Proč bych měl/a o holocaustu něco znát

„Na besedě o holocaustu jsme poslouchali životní příběh člověka, který prošel několika koncentračními tábory. Myslím si, že dnešní generace si vůbec neváží toho, co má. Proto si myslím, že o holocaustu máme vědět. Určitě už jen kvůli tomu, abychom si uvědomili, co hezkého nám život přinesl – rodinu, dostatek jídla, domov. Uvědomila jsem si, že naše dnešní starosti jsou jen maličkostí oproti něčemu takovému.“

Nikola Bělohoubková, 9. B

„... našli se lidé, kteří měli pevné zdraví, velkou vůli žít a také obrovské štěstí, a tyto hrůzy přežili. A pak jste jednoho dne venku, na svobodě a nevíte, kam jít. Jen vy a pár přátel hledá cestu zpět. Jdete tedy tam, kde jste předtím bydleli, a zjistíte, že je tam někdo jiný a vy nemáte střechu nad hlavou. Najednou poznáte, že v táboře to bylo hroznější, ale cesta zpět není o mnoho lehčí.“

Zdeněk Štefančík, 9. B



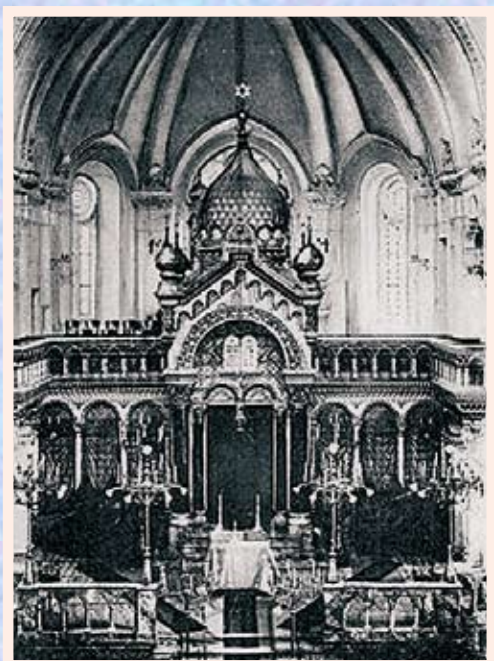
Otázky:

- Jaké bylo postavení Židů v Olomouci od středověku do poloviny 19. století?
- Proč se situace Židů v 19. století změnila a k čemu to vedlo?
- Jaký byl osud olomouckých Židů během války?
- Jak paní Šťastná přežila válku? Jak se k ní zachovali známí, když se vrátila?
- Víte, kdo je na fotogra i na panelu? Dokážete popsat osud některého z dětí?

OLOMOUC



Synagoga na náměstí Marie-Terezie
(dnes Palachovo náměstí)



Interiér synagogy

Přítomnost židovských obchodníků a kupců předpokládáme minimálně od 11. století. Kolem r. 1140 se o olomoucké židovské čtvrti zmiňuje hebrejský cestovatel Isaak ben Dorbolo (místo nazývá Almijz či Olmijz). V letech 1239–46 bylo spojením starších osad založeno královské město, jehož břemena, zvláště na městské opevnění, měli podle privilegia císaře Rudolfa Habsburského z 20. září 1278 nést s ostatními měšťany též v Olomouci žijící Židé. V roce 1311 slavnostně vítali olomoučtí Židé projíždějícího krále Jana Lucemburského. Z let 1413–20 se zachoval latinsky psaný tzv. židovský registr čili kniha židovských zápůjček.

Příznivá léta však zanedlouho skončila: na základě kázání františkánského mnicha Jana Kapistrana vypověděl Židy král Ladislav Pohrobek listinou z 22. července 1454 z Olomouce a Uničova (a podobně z většiny moravských královských měst) a daroval městu jejich domy, synagogu a hřbitov. Židé museli město opustit do 11. listopadu a zanechat zde své nemovitosti, za to se měšťané králi zavázali platit napříště židovskou daň 40 kop grošů ročně, splatných vždy na sv. Jiří a na sv. Havla. Vypuzení Židů našli útočiště v okolních poddanských městech Prostějově, Tovačově, Přerově, Lipníku nad Bečvou a Úsově a odtud se datuje vznik tamních židovských obcí. Po dlouhá čtyři staletí nesměli potom Židé v královském a navíc později pevnostním městě přebývat. Směli jen v určitých dnech zůstat pouze na předměstích. Na předměstí Bělidla je v letech 1792 až 1861 zmíněna židovská veřejná stravnice a od počátku 19. století soukromá modlitebna.

Teprve revoluční rok 1848 odstranil středověké přežitky a přinesl židovskému obyvatelstvu plná občanská práva, včetně práva volného pobytu. Nastal dynamický proces stěhování židovských obyvatel z okolních městeček a měst do velkých, dosud zapovězených měst za lepšími ekonomickými podmínkami.

V r. 1865 byl založen náboženský spolek, jenž se v r. 1892 proměnil v samostatnou náboženskou obec. 1897 se v Olomouci uskutečnil 1. sionistický sjezd v rakouské říši s pozdravem Theodora Herzla. Účast na společenském, kulturním a politickém životě města dokládá existence četných židovských spolků a dobročinných humanitních nadací. V době první světové války se město stalo útočištěm stovek židovských uprchlíků z Haliče.

Ze vzpomínek Edity Šťastné

Narodila jsem se 26. prosince 1924 v Lipníku nad Bečvou. V roce 1928 jsem se spolu s rodiči a bratrem přistěhovala k dědečkovi do Olomouce. Dědeček byl šamesem v synagoze. Žili jsme v rabínském domě sousedícím se synagou, kde byly kanceláře, čtyři byty a bydlel tam rabín.

Hned 15. 3. 1939 nacisté olomouckou synagogu zapálili. Můj dědeček měl okna směrem na synagogu. V noci si všiml požáru a vzbudil nás slovy: „Děti, vstávejte, synagoga hoří!“ Naše rodina byla vystěhována. Nejdříve jsme bydleli na Palackého ulici, v domě, kde byla i židovská obec. Po přijetí norimberských zákonů jsme se přestěhovali na Hradisko. Tam jsme si našli jednopokojový sklepní byt, kde jsme bydleli sami. Lidé se tehdy stěhovali převážně k příbuzným nebo známým. V školním roce 1939/40 jsem absolvovala jeden rok na učňovské škole. Pak přišel zákaz chodit do školy. Chtěla jsem pracovat, ale to nešlo, takže jsem byla bez práce.

V roce 1942 začaly z Olomouce odjíždět první transporty. Když jsme byli povoláni do transportu, sbalili jsme si věci, ostatní v bytě nechali, zamkli a odešli na shromaždiště. Po třídenní karanténě jsme byli odvezeni 8. července 1942 transportem Aao do Terezína. Jeli jsme celá rodina – rodiče a já s mladším bratrem Jiřím.

Terezín byl v době našeho příjezdu už hodně obsazený. Naš transport ještě nemohl dojet do Terezína, přijeli jsme do Bohušovic a odtud šli pěšky. Lidé z transportů, kterými jsme přijeli my, ještě dostali svá zavazadla. Limit byl 50 kg. Ale copak bych já unesla 50 kilo? Nebo můj třináctiletý bratr? To bylo vyloučené!

Strava byla velice ubohá, ráno byla špinavá voda jako káva. Bez cukru, nemělo to žádnou chuť. V poledne bývala obvykle polévka, tu vařili z tuřínu, to byl druh krmné řepy, tam plaval kousek bramboru, celkem nic moc. Občas jsme dostali jeden kynutý knedlík, vevnitř nebylo vůbec nic. Poléval se omáčkou, ta se vařila z karamelu, trošky margarínu. K večeři byl kousek chleba, to byl kilový bochník, rozčtvrcený na čtyři díly, k tomu byl umělý med nebo kousek marmelády z červené řepy.

V Terezíně jsem pracovala na různých místech, nejdříve na Bauhofu, pak jako švadlena a nakonec ve slídárně. Tatínek byl ze začátku před transporty do Osvětimi chráněný, asi třikrát jsme byli zařazeni, ale vždycky jsme byli nějakým způsobem vyreklamováni. Ale v září 1944 šly tři transporty mužů, údajně na práci do Německa. Tatínek byl v tom třetím transportu, maminku i s bratrem zařadili do čtvrtého. Do tohoto transportu jsem se přihlásila dobrovolně.

5. září 1944 jsme odjeli transportem En do Osvětimi. Když jsme dojížděli branou do tábora, uviděli jsme lidi v pruhovaných uniformách. Maminka tehdy řekla: „To je tady něco divného. To nebude dobrý.“ Hned na rampě nás rozdělili, já šla na práci, maminka s bratrem do plynu. Ostříhali nás dohola, oblékli jsme se do hadrů. V Osvětimi jsem prožila tři selekce.

Jednou také přišli esesáci vybírat a poslali nás, ty, co vybrali, na rampu. Tam nám dali jiné oblečení, abychom lépe vypadaly. Vzadu na kabátě nebo na šatech měla každá z nás barvou namalovaný pruh a na něm napsaná písmena KL. Z rampy nás nahnali do dobytčáků, nalezly jsme do nich a říkaly si: „Kdo ví, kam nás vezou, ale hlavně, že jsme odtud pryč.“

Odvezli nás do Freibergu, kde jsme vyráběly součástky k letadlům. Do práce do továrny jsme musely chodit brzy ráno, dříve než začali Němci chodit do práce, aby nás neviděli. A večer zase zpátky. V továrně se dělaly dvanáctihodinové šichty.

Když jsem se vrátila z koncentráku, měla jsem 35 kg. Spolužáci, které jsem potkala, mě ani nepoznali. Ke známým, s nimiž jsme byli zadobře, jsem se šla zeptat, jestli tam nezůstalo něco po rodičích. Ti mi všechno zapřeli, tak jsem si musela všechno vybudovat.



Hálkova škola sloužila jako shromaždiště před transporty do Terezína.

Z výpovědi Ing. Miloše Drobného



Při pátrání po identitě lidí na obrázku jsme zjistili, že rabín je otcem pana Drobného. Na fotce by měl být i pan Drobný, ale nepovedlo se nám zjistit, který kluk to je.

ně velmi vhodný, měl jsem osmnáct let, byl jsem nezaměstnaný, bývalý student, tak mě vybrali. Jednouza mnou přišel Jirka Schoen, co měl na starosti rozvážení masa z ústředního řeznictví do všech terezínských kuchyní. Říkal, že potřebuje ještě jednoho koně, který musí mít 180 cm. Jednoho už měl, tím byl Ferda Bergman. Tak jsem začal rozvážet maso. Pokud jsem pracoval v řeznictví, dařilo se mi nějak oklamat takzvané policajty, kteří nás šacovali, a vždycky jsem něco pronesl. Bratr pracoval na baště, pěstoval rajčata a okurky. Také se mu občas podařilo něco pronést, a tak jsme přežívali.

Pak jsme jeli do Osvětimi, ale to jsme nevěděli, že je to Osvětim. Bylo to v noci. Vlak zastavil a bylo naprosté ticho. Najednou jsme uslyšeli hlasy. Odšouply se dveře a my uviděli, že jsou na nás soustředěné reflektory z rampy. Viděli jsme německé vojáky se psy, štěkot psů, křik: „Raus! Raus!“ Každý z vagonu vyskočil. Já také a hned jsem se postavil na nohy, byl jsem mladý kluk.

K jídlu jsme v poledne dostávali $\frac{3}{4}$ litru polévky, byl v ní hořký tuřín, rozmíchaná mouka a někdy kroupy. Večer jsme dostali $\frac{1}{4}$ kila chleba a k tomu buď lžiči marmelády z řepy, nebo asi 2 dkg margarínu. To byl celodenní příděl. Vyjádřeno v kaloriích mohlo to být tak 800 až 900 kilokalorií. Za tři měsíce lidé umírali na podvýživu...

Okolo června, blížila se doba našeho půlročního pobytu v Osvětimi, nám Poláci ukazovali, že poletíme komínem. Věděli jsme, jak dopadl zářijový transport, a tak jsme s tím skoro počítali. Když jsem si to uvědomil, věděl jsem, že bych měl proti tomu něco udělat. Ale nevěděl jsem co. O tom, že byl v táboře nějaký odboj, jsem se dozvěděl později.

Blížil se 1. červenec a Mengele s ostatními esesáky nařídil selekci. Ráno nás seřadili a šli jsme směrem k plynovým komorám. Byli jsme apatičtí, jen jsme pochodovali. K našemu překvapení jsme museli projít dezinfekční lázní, pak nás naložili do dobytčáků a vezli pryč. Říkali jsme si: My jsme pryč z Osvětimi!

Na konci války nás v táboře zůstalo asi dvě stě, dvě stě padesát, kteří jsme byli trošičku k světu. Řekli nám, že nás budou evakuovat. Měli jsme strach, že nás postřílí. Jenže pak jsme v noci slyšeli, že se blíží fronta, tak jsme věděli, že se musí něco stát. Jednou ráno nám řekli, že vyrazíme na pochod. Hnali nás 50 kilometrů po silnici. Pak jsme jeli vlakem do Litoměřic. Tam nás vyhnali z vagonů ven a dál jsme šli pěšky. Byla noc a já s bráchou jsme šli skoro poslední. Nakonec nás esesáci donutili táhnout plochý čtyřkolák a na něm vézt ty, co už nemohli. A najednou esesáci zmizeli. To bylo asi v noci 7. května. My jsme šli automaticky dál. Doplazili jsme se k terezínské bráně, ale oni nás nepustili dovnitř. Byli jsme zavšivení, prostě byl na nás hrozný pohled. Já měl asi 55 kilo, brácha ještě míň.